

Seminární práce z dějepisu

Dětství v Zašové za druhé světové války

Bára Sobotková

třída 7.A8

rok 2010/2011

Gymnázium Rožnov pod Radhoštěm

Děkuji Richardu Sobotkovi a Anně Porubové za čas, který mi věnovali
a za ochotu, s níž mi vyprávěli své životní zážitky.

Úvod

Pro tento způsob zpracování jsem se rozhodla především z důvodu, že nebudu muset jen ležet v knihách, ale budu moci čerpat hlavně z osobního setkání s pamětníky určitých událostí. Při pořizování autentických rozhovorů je navíc velice pravděpodobné, že se dozvím něco nového, čím bych mohla svou práci obohatit.

Z omezeného výběru jsem si zvolila téma druhé světové války. Tato doba se nesmazatelně vryla do paměti i těm, kteří měli méně let, než by se na prstech jedné ruky dalo napočítat. A právě na to, jak tento největší světový konflikt prožívaly děti, chci zaměřit svou seminární práci.

Zašovou jsem si nevybrala náhodně, ale proto, že v této obci žiji, a není od věci, když si doplním holá fakta o hlubší znalosti. Výhodou, kterou mi specializace na Zašovou přináší, je nenáročné vyhledávání pamětníků, jelikož Richard Sobotka je mým dědečkem a k paní Porubové to rovněž nemám daleko.

Nejdříve se zaměřím na počátek války. Jak ho vnímaly děti, ale také jak reagovali rodiče. Museli se přizpůsobit vzniklé situaci a nějakým způsobem o ní informovat své malé potomky. Potraviny se musely skrývat před častými kontrolami, kulturní život byl omezen apod. Zabývat se také budu mezilidskými vztahy jak na veřejnosti, tak ve škole, která byla dětem dalším zdrojem informací a zkušeností. Jakým způsobem a jak dlouho probíhala výuka, které učebnice byly používány. Dále se budu zajímat o složení občanů, zda žili v obci nějací příslušníci německého národa a jak se k sobě s místními chovali. Neustálý dozor německých vojáků, povzbuzovaný silným partyzánským odbojem, jistě způsobil osobní setkání a zážitky s tímto spojené. Nemohu opomenout volný čas dětí, jejich oblíbené hry, první přátelství a radostné chvílky, mezi něž mohly patřit například večery s rodinou. Vyvažovat je budou smutné zkušenosti a případné ztráty blízkých, či jiná neštěstí, která mohla rodinu postihnout. Postupně budu zájem směřovat k 6. 5. 1945, tedy ke dni, kdy byla Zašová osvobozena. Jak probíhal den osvobození, jaký byl vzájemný přístup místních občanů a ruských osvoboditelů, jestli se s nimi děti přímo setkaly, ale také jak se změnily poměry v obci a čeho všeho byly v následujících dnech děti svědky.

„O nás bez nás“

30.9.1938 v Mnichově rozhodli představitelé Německa, Itálie, Francie a Velké Británie o postoupení Sudet Německu. Tzv. Mnichovský diktát byl zradou vůči Československu, které nebylo informováno o odtržení těchto pohraničních oblastí s převážnou většinou německých občanů. V důsledku této události byla republika 15.3.1939 obsazena německou armádou, vznikl Protektorát Čechy a Morava. Slovensko se odtrhlo a vytvořilo Slovenský štát již 14.3.1939. Během Protektorátu zažíval český národ jedno z nejtemnějších období pod nadvládou nacismu, bezdůvodného teroru a každodenního strachu.

Situace v Zašové

Po Mnichovské dohodě 30. září 1938 vzrostl v Zašové díky přistěhovalcům z pohraničí počet obyvatel, přesné záznamy se však nedochovaly. Do června 1942 byl starostou obce František Martínek, poté jmenovaly okupační úřady do této funkce Rudolfa Bayera a po jeho odvelení do armády usedl do čela úřadu nadlesní Leopold Tlusták, který držel nad občany ochrannou ruku, na což později zdravotně doplatil.

Okupace výrazně omezila hospodářský a kulturní rozvoj obce, přesto jí stihl ten šťastnější osud. Nikdy nebyla výrazně poničena, nebo dokonce vyhlazena.

Místní lidé se během okupace výrazně zapojovali do protifašistického odboje, což vedlo k nasazování speciálních německých policejních hlídek. Celkový počet občanů, kteří byli vyšetřováni, vězněni či deportováni do koncentračních táborů, se blíží číslu 40. Za odbojovou činnost byli během války na několik let zatčeni např. Otakar Trčka a Alois Janiš (rozdávali potraviny lidem v obci). Václav Skýpala a Marie Převorová byli za odboj okamžitě převezeni do koncentračního tábora. Při likvidaci Obrany národa byl ve Frankfurtu nad Mohanem popraven nadporučík české policie František Nohavica, na následky věznění zemřel učitel Jaroslav Hambálek. Karel Svět byl popraven za účast při sabotáži telefonního vedení. Student R. Parma byl přes 2 roky vězněn za účast na studentských demonstracích. V Osvětimi zemřeli: Ladislav Bartoník (pro účast v sokolském hnutí), Jul. Matušík, Karel Foltýnek a Pavel Pivka (členové odhalené ilegální komunistické strany). V Dachau čekal stejný osud Josefa Drdu. Další oběti si nacisté vyžádali Norimberským rasovým zákonem, kvůli němuž byla vězněna židovka K. Bártková. Postiženy byly také rodiny dvou v zahraničí bojujících vojáků: 5 sourozenců J. V. Daňka a rodiče J. Huska byli internováni ve Svatobořickém táboře¹. Dále bylo vyslýcháno a vězněno na 17 podezřelých, především za aktivní partyzánský odboj. Valaši tvořili převážnou část 1.čs. oddílu J. Žižky vedenou J. Ušiakem. Patřili mezi ně i dva zašovští občané². Z velkého množství mladých lidí, jenž byli odváženi na nucené práce do Německa, 6 zaplatilo životem.³

Zvýšená opatření a gestapo, jež neustále kontrolovalo doklady, ještě více umocňovaly napětí a strach v obci. Největší tlak zažila obec roku 1944, kdy aktivní partyzánský odboj v Zašové zaznamenal téměř 40 členů a německých policistů výrazně přibýlo. Jejich přísný dozor nad zákopníky značně komplikoval pohyb partyzánů.

Zašová byla osvobozena 6.května 1945, kolem půl šesté ráno. Občané už zdálky slyšeli děla ruské fronty a radovali se z konce utrpení. Rozjaření radikálové ještě téhož dne popravili před úřadem Františka Bayera, jehož podezřivali, že Němcům donášel. Místní se domnívali, že to byla poslední tragická událost, související s druhou světovou válkou. Nemohli tušit, že český národ se dopustí v následujících letech podobných zvěrstev, jimiž tzv. „odsun Němců“ bezpochyby byl.

1 Sourozenci Daňkovi: Josef st., Bohuslav, Ladislav, Josef ml., Zdeněk. Manželé Huskovi: Josef a Ludmila.

2 Stanislav Čán a Zdeněk Jančálek.

3 O život na nucených pracích v Německu přišli: Stan. Nohavica, Bohumil Sladovnick, Eduard Špůrek, Josef Těhan, Josef Vaculčák, Josef Zetek.

Mobilizace a následná demobilizace

Když se Adolf Hitler dostal k moci, měl jasný cíl: zmocnit se celé Evropy. Československo se s jeho plánem nehodlalo smířit a začalo budovat armádu na ochranu vlasti. Proto vyhlásila vláda nejprve částečnou mobilizaci, při níž narukovalo ze Zašové 38 mužů. 22. září 1938 byla vyhlášena všeobecná mobilizace - ze Zašové bylo odveleno 150 mužů. Vojáci nastupovali do pohraničních pevností (vybudováno bylo 263 těžkých opevnění a 10 000 lehkých opevnění). Celkový počet vojáků v armádě během týdne vzrostl z 200 000 na 1 280 000.

Mezi muži povolány do armády byl také otec Richarda Sobotky Rudolf. Malému Richardovi byly tehdy pouhé tři roky, přesto si jasně vzpomíná:

„Ten den mi utkvěl navždy v paměti, kdy se otec s maminkou objímali uprostřed kuchyně, loučili se. Stál jsem opodál a nechápal jsem, co se děje. Otec prodělal první světovou válku na italské frontě, bojoval na Piavě. Věděl dobře, že už se nemusí vrátit.“⁴

Otec Anny Porubové nenarukoval ze zdravotních důvodů.

Snaze o obranu pohraničí se postavila do cesty Mnichovská dohoda. Po jejím podepsání došlo k okleštění a zániku první republiky. Do čtrnácti dnů po zahájení mobilizace musela být vyhlášena demobilizace. Vojáci se vraceli zpět do svých domovů a z dětského pohledu Richarda se život v domácnosti vrátil do zajetých kolejí.

Doma

Malé hospodářství Sobotků bylo na svou dobu poměrně moderní. Rodině patřilo několik polí (Zelénkové, Háj, Pahrbky) a pár dalších měli pronajatých rovněž v Zašové. V chlévech chovali jednu či dvě krávy, kozu, slepice, králíky a občas ovci. Nikdy neměli psa hlídače, zato se jim mezi nohama proplétalo několik koček.

„Kočky patřily k chalupě, buď naše nebo se přitoulaly ze sousedství. Jedna z nich se okotila otci v jeho odřené a vytahané brašně na zednické náčiní, která ležela v kuchyni pod stolem. Většinou jsme ale malá koťata objevili náhodou někde v jamce sena na půdě...“

Po návratu Rudolfa Sobotky z pohraničí koncem září 1938 obýval stavení se svou manželkou Josefou a společně vychovávali šest dětí. Nejmladší Vladimír měl rok, potom byl Richard, nejstaršímu Oldřichovi bylo dvanáct let. Josefa byla ženou v domácnosti, Rudolf se živil jako zedník.

Otec Anny Porubové si musel jakožto obuvnický dělník často vyhledávat práci mimo Zašovou. Vlastnil malé hospodářství, kde během války ubytoval další dvě rodiny z pohraničí. Z počátku války si Anna nepamatuje nic, jelikož měla sotva pár měsíců.

4 Kurzívou jsou uváděny citace Richarda Sobotky.

Počátek války

Druhou světovou válku odstartoval dne 1. září 1939 útok německé armády na Polsko. První drastické zážitky přišly však již se zahájením okupace Československa - dne 15.3.1939. V tento den slavil Richard Sobotka své čtvrté narozeniny, ale namísto šťastných oslav potkalo rodinu a celé Československo velké neštěstí...

„Před čtyřmi roky jsem se právě v ten den narodil, takže se mi natrvalo spojil s obsazením republiky německými vojsky. Sněžilo, a dodnes existují filmové dokumenty, kdy Němci pochodují ve sněhové vánici Prahou a z chodníků je sledují zachmuření lidé. Okupací získali Němci naši veškerou válečnou výzbroj a bez boje obsadili všechny pohraniční pevnosti a pevnůstky.“

Ihned začala násilná germanizace života, k češtině přibyla jako druhý úřední jazyk němčina. Kultura a informační prostředky byly přísně cenzurovány. Vzhledem k Richardově nízkému věku po této osudné události nepociťoval výrazné změny v běžném životě. Pamatuje si, že vzniklému režimu se lidé museli pomalu přizpůsobovat. Mnohá témata byla neznámá, např. koncentrační tábory, jiná přísně zakázána, hlavně odbojová činnost. Na veřejnosti se lidé chovali opatrněji, ostražitěji. Po atentátu na zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě Reinharda Heydricha (27. 5. 1942) bylo vyhlášeno stanné právo, zákaz nočního vycházení a zákaz shromažďování, kdy se na veřejném prostranství nesměli společně zastavit ani 3 známí. Veškerou činnost obyvatel kontrolovala německá policie, které byla k dispozici česká policie. S Annou Porubovou se shodují na tom, že kromě německého dozoru, dosazeného do čela veřejné správy, nebylo v obci mnoho Němců.

Gestapo a každodenní strach

Germanizace, cenzura, ale především neustálé kontroly sužovaly místní občany nejvíce. Gestapo objíždělo domy a kontrolovalo přítomné podle domovních listů či osobních průkazů. Zdálo-li se jim něco v nepořádku, okamžitě přistoupili k výslechu, v horším případě k zatýkání. Kromě seznamu lidí si Němci v průběhu celé války vedli také podrobný soupis domácích zvířat a hospodářských zásob, přičemž každá domácnost měla právo jen na určité množství plodin či jiných surovin. Jídla bylo všeobecně málo, takže lidé buďto trpěli podvýživou a nezbývalo jim, než nezákonně potraviny skrývat.

„Vzpomínám, že podle nějakých kvót byla stanovena dodávka mléka na každou krávu, a to nejen co do množství, ale také co do tučnosti mléka. To proto, aby doma nemohlo být ze smetany tajně stloukáno máslo. Obojí bylo přísně kontrolováno a za porušení hrozilo přinejmenším vězení.“

Aby těmto proviněním Němci zabránili, pečtili máselnice a „šroťáky“⁵. Když byli lidé šikovní, dokázali pečeť odstranit, a po použití nástrojů ji zase nasadit tak, aby Němci nic nepoznali.

„Vzpomínám, jak otec uprostřed noci patroloval⁶ v síni - dlouhé chodbě u venkovních dveří - a maminka zatím pomalu ve sklepě pod kuchyní mlela na ručním žernu obilí na šrot. Co chvíli přestávala a poslouchala, jestli nepřichází hlídka. Podobně stloukala ze smetany, nasbírané po troškách, máslo. Bylo to velmi riskantní, hrozilo za to nejen vězení, ale i smrt.“

⁵ „šroťák“ - ruční mlýnské kameny používané ke šrotování obilí

⁶ patroloval = hlídal

Pár hospodářů, pokud byli přistiženi při drobném přestupku, bylo ihned potrestáno vězením. Ti z nich, kteří se ještě během války vrátili domů, o této zkušenosti nemluvili a celkově se nestýkali se společností. Rodiče A. Porubové chovali „načerno“ prase, které se jim podařilo tajně zabít. Všechny zabíjačky musely být nahlášené, stejně jako veškerá hospodářská zvířata. Dále skrývali v pokoji pod třemi volně loženými dřevěnými deskami potraviny, jež nashromáždili díky lístkovému systému⁷ a stejně jako Sobotkovi měli to štěstí, že jejich skrýš Němci nikdy neodhalili. Takto to vypadalo u Sobotků:

„Do sklepa byl vstup v podlaze v rohu kuchyně. Maskován byl šicím strojem značky Minerva a pohovkou z proutí, zvanou „prašťák“, protože při každém pohybu hlasitě praštěla. Navíc spoustou všelijakého oblečení, které beztak nebylo kam jinam pověsit. Několikrát přišla vojenská hlídka, ale vchod do sklepa za prašťákem neobjevila, ani narušení plomb nepoznala. Vojáci prohlíželi i velkou světnici, postele, prostor pod nimi i šatník, kde bylo naskládané vyžehlené prádlo. Až po válce mi při této vzpomínce, a je tomu tak podnes, zatrnulo, protože mezi poskládaným prádlem byl vložen také vyžehlený československý prapor, za což hrozilo vězení a možná trest smrti. Hned v prvních hodinách po osvobození ho maminka se slzami v očích vytáhla a otec pověsil zvenčí na dům.“

Škola

Němcům nevyhovující učebnice byly zakázány, povinně byla zavedena výuka německého jazyka. Vlastivěda se nevyučovala vůbec a dějepis se zabýval pouze dějinami Německé říše. Richard začal se školní docházkou v roce 1939, ale nevzpomíná na ni v dobrém. Zdůrazňuje především odpor dětí k němčině.

„Podnes mi utkvěla v paměti říkanka: der die das – psí ocas. Pak ještě: der Nikolaus - Mikuláš. Kromě toho už jen několik dalších německých slov. Co jsme se za šest let z němčiny naučili, vypadlo nám hned první den po osvobození z paměti a dodnes je pro mne němčina neznámý a navíc nepříjemný jazyk.“

Anna Porubová navštěvovala nejdříve mateřskou školu, vedenou řádem školských sester. Pamatuje si, že chodili na procházky do zahrad, tancovali, přednášeli, zpívali. Do Obecné školy nastoupila v září 1944. Situace se změnila na jaře 1945, kdy byla docházka omezena na jeden den v týdnu. Děti pobýly ve škole maximálně dvě hodiny a neučily se. Jen odevzdávaly úkoly a další jim byly zadávány. Důvodem těchto změn a následného zrušení školní docházky byla rychle se blížící válečná fronta. Ze školní budovy byla zřízena ubytovna pro vojáky a později lazaret. Během jednoho odevzdávání úkolů byl Richard dokonce svědkem vojenského cvičení.

„Vojáci nacvičovali útok ve svahu a přes pole ve směru od budovy školy k hřebenu Pohoře. Pozorovali jsme je ze třídy oknem. Běželi přískokem, stříleli cvičnými náboji - namísto kovové střely byla do patrony usazena dřevěná kulka s kovovou kuličkou uvnitř, ta se po výstřelu po několika metrech rozpadla. Přesto existovalo nebezpečí zranění. A v jednu chvíli skutečně dva vojáci přivedli do naší třídy dalšího vojáka zraněného cvičnou střelou na stehně.“

Z budovy tehdejší Obecné školy je dnes Dětský domov. V klášterní budově Ústavu sv. Josefa vystřídal mateřskou školu domov důchodců a potom sociální ústav..

⁷ Lístkový systém neboli přidělový systém znamená, že lidé obdrží od vlády určitý počet lístků na dané období, jež mohou směňovat za potraviny, textil a tabáčky za tabák.

Odboj v letech 1941 až 1942

V roce 1941 ovládalo Německo velkou část Evropy. Tajná policie pronásledovala a následně zatýkala, programově likvidovala politicky a národně činné občany. Čímž narůstal protinacistický odpor. Vznikalo stále více odbojových organizací, nejdůležitější byla Obrana národa. Odhalení ilegálních organizací měli často na svědomí čeští zrádci, zejména v letech 1941 a 1942, kdy byla výše zmíněná organizace téměř zničena. Stejně dopadly odbojářské spolky organizované Sokolem, komunisty nebo ČSSD. Především důstojníci někdejší československé armády prchali za pomoci domácího odboje ilegálně do Sovětského svazu, také na Střední východ, do Francie a Anglie, kde se formovaly zahraniční jednotky československé armády. V Sovětském svazu se formoval 1. čs. samostatný prapor⁸ pod vedením Ludvíka Svobody. Informací bylo málo a děti o domácím odboji vůbec nevěděly. Jednak se o něm nesmělo hovořit, jednak nebyly informovány s ohledem na jejich bezpečnost.

Německo využívalo Protektorát jako zdroj materiálů, lidské práce a průmyslovou oblast⁹. Situace tedy relativně zklidnila, což ilustruje Richardova vzpomínka.

„Tehdy jsme se my, školní děti, povinně účastnili Vánoční slavnosti u vánočního stromu, postaveného v místě před hasičskou zbrojnicí. Strom už byl osvětlen jednoduchými elektrickými žárovkami. Byli tam také učitelé i někteří dospělí. Kolem nás němečtí vojáci s puškami na rameně a bodákem na řemenu. Zpívali jsme koledu „Stille Nacht, heilige Nacht...” Teprve doma pod stromečkem jsme si mohli zazpívat česky: „Tichá noc, svatá noc...”

Atentát na generála SS R. Heydricha

Po nástupu generála SS R. Heydricha, jenž se slepě snažil vyhubit Čechy, do funkce protektora začala jedna z nejkrutějších kapitol druhé světové války. Poté, co zemřel na následky provedeného atentátu¹⁰, se období stalo ještě hrůznějším. Během heydrichiády bylo vyhlášeno stanné právo a teror se vystupňoval pod velením říšského státního ministra a generála policie, Obergruppenführera SS Karla Hermanna Franka, který represe českého národa prováděl. O fanaticnosti nacistů svědčí vyhlazení Ležáků 24.3.1942 a Lidic 10.6.1942.

„Na toto období si poměrně dobře vzpomínám. Na každém trochu důležitějším místě stála vojenská hlídka, dokonce i na mostě přes potok u našeho domu. Každého zastavovali a ptali se, kam jde, odkud se vrací. I nás malých dětí. V neděli jsem musel vojákově hlásit, že jdu ministrovat do kostela: „Nach Kirche.“ A při cestě zpátky zase: „Zu Haus.“ Od večera do svítání se nesmělo vycházet z domu pod pohrůžkou zastřelení. Lidé se nesměli shromažďovat, ale do školy jsme dál chodili.”

Volného času měli lidé málo, jelikož pracovní doba v továrnách trvala minimálně 12 hodin. I kdyby ho měli více, trávili by ho doma, protože všechny kulturní akce, zábavy a jakékoli shromažďování lidí bylo zakázáno. Občas se v místním kině promítal film, ale vždy musel být schválený okupanty. Přes zákaz se někteří občané snažili zjistit informace pomocí radiopřijímačů a zahraničního vysílání Londýna Moskvy. Bylo to velmi nebezpečné. V průběhu války byly tyto „krátké vlny“ z přijímačů odstraněny.

Po prohrané bitvě u Stalingradu (1943) byl vyhlášen zákaz veškerého osvětlení. Okna se zatahovala tmavomodrým papírem nataženým na rám a vsazeným do okna.

⁸ Vznik r.1942, později posílen volyňskými Čechy a slovenskými přeběhlíky, přeměněn na 1. čs. Armádní sbor

⁹ Např. Plzeň, Ostrava

¹⁰ Čeští atentátníci z Anglie – parašutisté J. Kubiš, J. Valčík, J. Gabčík, 27.5.1942

Richard vzpomíná, jak otec vždy obcházel dům a kontroloval, jestli někde neprosvítá. Hlídka neváhala do takového okna třeba i vystřelit.

O své potomky měli rodiče velký strach. Malá Anna si hrávala převážně doma, občas u tety Krčmářové v trafice nebo s kamarádkou Coufalovou. Její otec se denně vystavoval smrtelnému nebezpečí, když načerno pracoval na Novojičínsku a chodil do práce pěšky přes hory. Až ke konci války byl zaměstnán v Zašové u pana Kubjáta.

Rok 1944

Německo šlo od porážky k porážce. Západní spojenci pořádali obrovské nálety, zejména na průmyslové oblasti. Bombardovací letadla hojně prolétala i nad Zašovou, což malé chlapce lákalo.

„S mladším bratrem Vladimírem jsme vylezli na hřeben střechy a dívali se na ně, ale teta nás zahнала dolů z obavy, že nás američtí letci uvidí a shodí na nás bombu.“

Nejkritičtější byl závěr roku 1944 a první měsíce roku 1945, když se Německá fronta dala na ústup. Pomocí zákopníků budovali obranné valy. Zákopníci kopali zákopy v místech před kostelem, kde dnes stojí budova Základní školy a na Pohoří. Němci předem počítali s ústupem po okresní silnici z Rožnova pod Radhoštěm do Valašského Meziříčí a chtěli Rudou armádu zpomalit obrannými boji z hřebene Pohoře. Sobotkovi ubytovali totálně nasazeného muže z Ostravy, Otu¹¹.

„Na podzim roku 1944 a na zákopníka Otu si dobře pamatuji. Pracovali celý den, pokud bylo světlo. Přicházel utrmáčený. Museli jsme ho nejen ubytovat, ale také živit. Na Vánoce chtěl jet na krátkou dovolenou domů do Ostravy. Odejel, ale už se nevrátil. Ještě řadu let po válce nám od Oty přicházely z Ostravy pohlednice.“

V zimě 1944 bylo hodně sněhu a lidé, mezi nimi i Rudolf Sobotka, měli odhazovat sníh z okresní cesty. Mezi dospělými se v té době šeptem šířily zprávy o silném partyzánském hnutí a také o pro Němce neúspěšném vývoji války na všech frontách.¹² Koncem roku byli do Zašové dovezeni mladí muži z Kroměřížska, Vsetínska, ale také až z Čech, aby kopali zákopy pro ustupující Němce. Ti je však nestihli využít. Se sněhem ustupovaly i německé a maďarské jednotky. Vojáci se většinou přepravovali na vozech tažených nemocnými koňmi a s občany vyměňovali uloupené věci za potraviny. U Porubů v chlévě měli celkem dvakrát ustájené koně, což byla situace poměrně běžná. Někteří vojáci se chovali slušně, byli dlouho odloučení od domova a stýskalo se jim po blízkých. Dospělí se od nich distancovali, zato s dětmi se jim občas podařilo navázat kontakt. Anna Porubová vzpomíná, že si ji jeden voják posadil na klín a daroval jí žlutou krabici s kouskem čokolády, což byla její první čokoláda v životě. V krabici ještě dlouhá léta schovávali šití.

¹¹ Na příjmení si Richard Sobotka nepamatuje.

¹² 1.čs. Partyzánský oddíl Jana Žižky, v Zašové skupina vedená Ludvíkem Kubjatem, patřili do ní např.: V. Vašát, M. Krhovják, A. a J. Jaroňovi, T. Macek. I s pomocníky zaznamenáno 32 jmen. Skupina pracovala s členy 4. ukrajinské armády zvané „Jurij“, pod vedením N.A.Suchova.

Osvobození

V pátek 4. května 1945 uslyšeli zašovští od Rožnova burácení děl. Richard popisuje, jak celý den proudila Zašovou kolona ustupujících, jejíž značnou část tvořili ranění na povozech. Němci už nebyli agresivní, ale ustrašení a loudili po místních jídlo. Zezadu je tlačila Sovětská armáda. Maďarští vojáci s dobyt看em, jenž sloužil jako obživa fronty, měli náskok jeden den před Němci. Jednou se utábořili před Hasičskou zbrojnicí, ráno po nich nebylo ani stopy. Místní se obávali rabování ustupující německé armády, a tak si schovávali prádlo a zakopávali cennosti. Nejčastěji šlo o hodinky či šperky. Místní nevěděli, zda hrozí letecké nebo dělostřelecké útoky, proto se ukrývali do sklepů. Ti, kteří obývali spodní část obce, kterou proudila postupovala armáda, se stahovali do středu ke svým známým. Ze strachu a nejistoty ten večer nemohl usnout snad nikdo.

„Rodiče nosili peřiny a oblečení do sklepa pod kuchyní. Měli jsme nařizeno spát oblečení. Když jsme večer my malí zalehli, prospali jsme celou noc. Podnes mi není jasné, jak bychom se při zásahu dělostřeleckým granátem z malého sklepa vůbec dostali.“

Odvážnější občané chodili sledovat situaci k lesu či na jiné vyvýšené místo, odkud byl výhled na Rožnov. V sobotu brzy ráno se vydal na průzkum i Rudolf s nejstarším synem Oldřichem. Když leželi v polní cestě, setkali se s jízdní ruskou hlídkou¹³, která přijížděla od Rožnova. Muži na koních se jich zeptali: „Gdě German?“ Rudolf ukázal na dva německé vojáky prchající přes široké pole. Rusi pobídli koně a rozjeli se za nimi, za chvíli se ozvaly výstřely. Rudá armáda byla vítána s nadšením a lidem spadl kámen ze srdce, když přijížděli další vojáci s děly,auty a povozy.

Richard a ostatní sourozenci se probudili až kolem osmé a okamžitě se šli podívat před dům. V místech, kde ještě před dvěma dny stávali němečtí vojáci, byli nyní Rusi.

„Seděli na zemi, leželi, odpočívali. Jeden z nich, mladý hromotluk s vyholenou hlavou si to zamířil k nám a rovnou na půdu. Kdosi mu řekl, že tam má otec schovanou garmošku - harmoniku. Otec mu byl sotva po ramena, poskakoval za ním, postavil se před dveře na půdu, že harmoniku nedá. Ruský voják se vrátil. Říkalo se, že měli zakázáno rabovat.“

Jakožto malý zvědavý chlapec chtěl Richard všechno vidět na vlastní oči, a protože se nebál dobrodružství, rozhodli se s Vladimírem prozkoumávat okolí.

„Zákopy, ze kterých Němci ani jednou nevystřelili, byly plné munice. To bylo něco pro nás. Přilby, plynové masky, patrony všeho druhu, násady na panceraust.¹⁴ Kdo co ukořistil, bylo jeho. Je pravda, že o německé přilby zájem nebyl. Nikdo nechtěl vypadat jako Němec. Tolik munice jsme s mladším bratrem nikdy později neměli. I když nám to dospělí po různých incidentech zadrželi, a tajné zbrojní skladiště vyprázdnili, poslední patrony schované za trámem jsme na půdě našli ještě po roce 2000, kdy byla stará chalupa demolovaná.“

„Na loučce u trati zůstal opuštěný německý kanon. Ustupující Němci z něho stačili vypálit akorát jednu na partyzány na nedalekém návrší, ale strefili se jen ke zdi domku přes cestu, jehož oprýskaná omítka připomínala tuto událost ještě asi dalších

¹³ Hlídka 17. gardového sboru IV. ukrajinské fronty

¹⁴ protitankovou střelu

dvacet let. Opuštěný kanon jsme ihned obsadili my a točili všemi kolečky a páčkami. Najednou hlaveň kanonu klesla do trávy a už se nám ji nepodařilo zvednout. Na cestě zastavilo ruské vojenské auto. Ruský důstojník šel rovnou k nám. Prohlédl kanon a vymontoval jakousi věc, aby z kanonu nešlo vystřelit. Vrátil se k autu a nechal nás, ať si hrajeme."

Dolní částí Zašové stále postupovala fronta. Navzdory snahám Němců, kteří bořili mosty přes Bečvu, ničili telegrafní a telefonní zařízení či vlakové výhybky, byli ještě toho dne poraženi Sovětskou armádou ve Valašském Meziříčí. Kapitulace byla vyhlášena dne 9. května 1945, což byl oficiální konec druhé světové války.

Poslední tragická událost

Přechod fronty přes Zašovou nezpůsobil výrazné škody na majetku ani životech občanů, přesto se s posledním dnem války pojí tragická událost, jenž se mnohým vryla do paměti. Kujátova partyzánská skupina v „zápalu boje“ ubila a pověsila na sloupu elektrického vedení před budovou obecního úřadu řezníka Františka Bajera. Během války byl zaměstnán u německého četnictva. Partyzáni odpoledne dne 6.5.1945 sice vykonali přání mnoha občanů, ale členové Svazu bojovníků a mnozí pamětníci odboje se domnívali, že po jeho smrti toužili lidé se špatným svědomím. Bajer totiž, jakožto člen německé policie, znal jména českých udavačů. Tomuto tvrzení odporuje chování Bajerova desetiletého syna, který ze zdi hřbitova nadával lidem do „českých sviní“ a křičel, „že by si s Čechy Němci měli udělat pořádek.“ Kde hledat pravdu, se už nikdy nedovíme.

Konec války

V neděli se slavilo, občané byli osvoboditelům vděční. Díky nim se vraceli domů váleční vězni. Mnozí z nich zemřeli po návratu na následky utrpení a nelidského zacházení v koncentračních táborech. Po slavnostním obědě Richardova maminka vytáhla ze skříně s prádlem vyžehlený československý prapor a otec ho pověsil na dům. Oldřich zapnul krystalku, na níž zachytil vysílání z Prahy, kde se ještě bojovalo. Rodina si konečně užívala svobody.

Závěr

Richard Sobotka i Anna Porubová měli velké štěstí, že nikomu z jejich rodin nebylo ublíženo na zdraví, nepřišli o nikoho blízkého. Dá se říci, že válku šťastně přežili. Teprve zpětně si začali uvědomovat, jakému nebezpečí museli jejich rodiče a vůbec všichni lidé dennodenně čelit. Oni byli malými dětmi a válka na ně nedoléhala v plné tíži. Na druhou stranu bylo jejich dětství ošizen o možnosti, které nabízí život v míru.

Prameny

Sehnat písemné prameny z této doby je dost obtížné. Původně jsem měla v plánu využít Zašovskou kroniku z let 1939-1945, ale ta je uložena ve Vsetínském archívu, do nějž nemám přístup. Všechny informace zaznamenal předválečný kronikář Ferdinand Wimmer až po osvobození, jelikož během války byla kronika skrývána.

Čerpala jsem proto ze článku v Zašovských novinách (Ročník II., 13. dubna 1995) s názvem 50 let od konce války. Autorem tohoto poměrně obsáhlého odborného článku je Zašovský kronikář Zdeněk Poruba. Uvádí zde přesné informace, jelikož čerpá ze Zašovské kroniky ze zápisů F. Wimmera a z Almanachu obětí nacismu v okrese Vsetín (vydaného OV ČSBS Vsetín, datum vydání neuvedeno). Důležitým podkladem jsou jeho vlastní vzpomínky, sloučené se vzpomínkami členů ČSPB Zašová, díky nimž je článek autentičtější.

V knize o obci Zašová (2003) jsem vyčetla jen pár použitelných informací, protože druhá světová válka je zde brána hodně obecně.

Primárním zdrojem informací pro mou práci byly vzpomínky Richarda Sobotky a Anny Porubové.

Richard Sobotka

Sympatický, vitální muž se spoustou zkušeností a neutuchající chutí po poznání a dobrodružství. Narodil se 15. března 1935 v Zašové, čp. 96. Vystudoval Obecnou školu v Zašové, odmaturoval na Palackého gymnáziu ve Valašském Meziříčí 1953. 38 let pracoval jako technik v Tesle v Rožnově pod Radhoštěm. Vždycky ho ale více přitahovala publicistická a spisovatelská tvorba. Je velmi plodným autorem, v současné době má na kontě přes 30 knih, mezi něž patří jak historické romány, biografie různých osobností, tak dětské příběhy, povídky atd. Je rovněž vášnivým turistou a sběratelem nožů, známek a fotek křížků. Od roku 1963 žije se svou ženou Annou Sobotkovou v Rožnově pod Radhoštěm.

Anna Porubová

Narodila se 14. října 1938, tudíž si počátky války nepamatuje. Živila se jako učitelka na Základní škole v Zašové a taky 17 let pracovala jako knihovnice, k literatuře má celoživotní vztah. Před penzí vychovávala děti ve školní družině a nyní se stále aktivně účastní společenského života v Zašové. Byla vdaná za Zdeňka Porubu, po němž přebrala v roce 2007 kronikářské žezlo.